

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 408

Przestrzeń w nowych realiach gospodarczych

Redaktorzy naukowi
Stanisław Korenik
Piotr Hajduga
Małgorzata Rogowska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl
Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-551-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Hanna Adamiczka, Bartosz Adamiczka: Analiza i ocena stanu obecnego oraz perspektywy rozwoju komunikacji miejskiej we Wrocławiu	11
Henryk Brandenburg, Michał Szkotnicki: Wpływ współfinansowania ze środków Unii Europejskiej na rentowność projektów publicznych	36
Patrycja Brańka: Identyfikacja procesów semiurbanizacji w strukturze przestrzennej województwa małopolskiego	50
Zofia Dolewka: Budżet partycypacyjny w teorii i w praktyce	62
Beata Zofia Filipiak: Strategia podatkowa władz samorządowych jako czynnik stymulujący rozwój lokalny.....	74
Dariusz Głuszczuk: Regionalny System Finansowania Działalności Innowacyjnej – ujęcie definicyjne i modelowe	85
Krystian Heffner: Oddziaływanie centrów handlowych na przekształcenia strefy zewnętrznej metropolii w województwie śląskim.....	95
Marian Kachniarz: Zmiana struktur czy instytucji? Poglądy na metody eliminacji dysfunkcji podziału terytorialnego	107
Piotr Krajewski, Aleksandra Jankowska: Wpływ utworzenia Parku Krajobrazowego „Dolina Bystrzycy” na zagospodarowanie przestrzenne	117
Agnieszka Krześ: Konkurencyjność Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego – wybrane aspekty.....	128
Marian Maciejuk: Zróżnicowanie wykorzystania funduszy unijnych w jednostkach samorządu terytorialnego w województwie dolnośląskim w latach 2007–2013.....	139
Magdalena Mayer: Handel w mieście XXI wieku. Strefy handlu w małych miastach	148
Anna Mempel-Śnieżyk: Wyzwania współczesnych miast. Wrocław jako miasto kultury, nauki i innowacji.....	159
Marek Obrębalski: Dolnośląsko-czeska współpraca transgraniczna samorządu regionalnego.....	172
Jerzy Oleszek: Współczesna postać przestrzeni wiejskiej pogranicza polsko-czeskiego regionu Góry Złote/Rychlebske Hory – próba oceny	184
Zbigniew Piepiora, Jacek Potocki: Powódzie w historii miasta Kowary (Schmiedeberg).....	195
Małgorzata Pięta-Kanurska: Istota procesu gentryfikacji ze szczególnym uwzględnieniem roli klasy kreatywnej	206

Dorota Rynio: Makroregion Polski Zachodniej – tworzenie i zarządzanie złożonym podmiotem w warunkach gospodarki globalnej	216
Przemysław Sekuła: Budżet zadaniowy jako skuteczne narzędzie zarządzania w samorządzie.....	229
Małgorzata Twardzik: Nowoczesny handel w przestrzeni miast Aglomeracji Górnośląskiej	239
Kazimiera Wilk: Wydatki budżetowe jednostek samorządu terytorialnego w Polsce w latach 2006–2012 – wybrane zagadnienia.....	250
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Znaczenie bliskości dla występowania efektu synergii w powiązaniach funkcjonalnych jednostek przestrzennych	261

Summaries

Hanna Adamiczka, Bartosz Adamiczka: Public transport in Wrocław: analysis and assessment of the present situation with perspectives of development	11
Henryk Brandenburg, Michał Szkotnicki: The impact of co-financing from the European Union funds on the profitability of public projects	36
Patrycja Brańka: Semiurbanization processes identification in spatial structure of Malopolska.....	50
Zofia Dolewka: Participatory budgeting in theory and in practice.....	62
Beata Zofia Filipiak: Local tax strategy as a factor of stimulation of local development.....	74
Dariusz Głuszczuk: Regional System of Financing Innovation Activity – a model and a definitional approach	85
Krzystian Heffner: The impact of shopping malls on the transformations of the metropolitan outer zone in the Śląskie Voivodeship.....	95
Marian Kachniarz: Change of structures or institutions? Views on the methods of territorial division dysfunction elimination	107
Piotr Krajewski, Aleksandra Jankowska: The impact of Bystrzyca Valley Landscape Park creation on spatial development.....	117
Agnieszka Krześ: Competitiveness of Wrocław Metropolitan Area – chosen aspects.....	128
Marian Maciejuk: Differences in the use of the European Union funds of self-government units in Lower Silesia region in the period 2007–2013 ..	139
Magdalena Mayer: 21 st century town – evolution of market area.....	148
Anna Mempel-Śnieżyk: Challenges of modern cities. Wrocław as a city of culture, science and innovation.....	159
Marek Obrębalski: Lower Silesian-Czech cross-border co-operation of regional self-government	172

Jerzy Oleszek: Contemporary form of the village space of the Poland-Czech borderland of the region of the Złote Mountains/Rychlebskie Hory – attempt of the evaluation	184
Zbigniew Piepiora, Jacek Potocki: Floods in the history of Kowary (Schmiedeberg)	195
Malgorzata Pięta-Kanurska: The gentrification process with particular emphasis on the role of the creative class.....	206
Dorota Rynio: Poland’s West Macroregion – creating and control grouping area in global economy conditions	216
Przemysław Sekuła: Performance budgeting as an effective management tool in local government	229
Malgorzata Twardzik: Modern retail trade in the cities of Upper Silesian Agglomeration	239
Kazimiera Wilk: Budgetary expenditures of local government units in Poland over the years 2006–2012 – chosen aspects	250
Alicja Zakrzewska-Póltorak: Importance of proximity for a synergy effect in functional relationships between spatial units	261

Alicja Zakrzewska-Półtorak

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: alicja.zakrzewska-poltorak@ue.wroc.pl

ZNACZENIE BLISKOŚCI DLA WYSTĘPOWANIA EFEKTU SYNERGII W POWIĄZANIACH FUNKCJONALNYCH JEDNOSTEK PRZESTRZENNYCH

IMPORTANCE OF PROXIMITY FOR A SYNERGY EFFECT IN FUNCTIONAL RELATIONSHIPS BETWEEN SPATIAL UNITS

DOI: 10.15611/pn.2015.408.22

Streszczenie: W artykule omówiono związki pomiędzy różnymi kategoriami (typami, rodzajami) bliskości a powiązaniem funkcjonalnymi jednostek przestrzennych, ze szczególnym uwzględnieniem efektu synergii występującego w tych powiązaniach. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, w jakich warunkach pojawia się efekt synergii i jakie są jego związki z bliskością, a także, w jakich warunkach pozostałe typy bliskości mogą skutecznie zastępować bliskość geograficzną (fizyczną). Artykuł ma charakter przeglądowy, przedstawiono w nim wybrane wyniki badań z zakresu oddziaływania poszczególnych kategorii bliskości na rozwój gospodarki przestrzennej. Wnioskując, wskazano, że nowoczesny typ gospodarki opartej na wiedzy, innowacjach i kreatywności będzie zazwyczaj sprzyjał synergizmowi w podejmowanych działaniach. Bliskość geograficzna może być w określonych warunkach (przede wszystkim w sieciach) skutecznie zastępowana innymi jej rodzajami. Nie ma natomiast prostego przełożenia pomiędzy stopniem bliskości a siłą oddziaływania efektu synergii.

Słowa kluczowe: gospodarka przestrzenna, efekt synergii, kategorie bliskości, współpraca.

Summary: In this paper the author discusses the relationships between proximity dimensions and spatial units' functional links, with particular emphasis on the synergies occurring in these relationships. The author tries to answer the question, under what conditions there is a synergy effect and what its connections with proximity are, as well as the conditions under which other proximity dimensions can effectively substitute for geographical (physical) proximity. The paper is a review of the results of research on various dimensions of proximity and their impact on spatial development. The author indicates that the modern type of economy – based on knowledge, innovation and creativity – will be beneficial for synergism. Geographical proximity can, in certain circumstances (especially in networks), successfully replace its other dimensions. There is no simple relation between the degree of proximity and the strength of the impact of synergies.

Keywords: spatial economy, synergy effect, proximity dimensions, cooperation.

1. Wstęp

Celem artykułu jest omówienie związków pomiędzy różnymi kategoriami (typami, rodzajami) bliskości a powiązaniem funkcjonalnymi jednostek przestrzennych, ze szczególnym uwzględnieniem efektu synergii występującego w tych powiązaniach. Poszukuje się odpowiedzi na pytanie, w jakich warunkach pojawia się efekt synergii i jakie są jego związki z bliskością, a także, w jakich warunkach pozostałe typy bliskości mogą skutecznie zastępować bliskość geograficzną (fizyczną).

Bliskość w naukach związanych z gospodarką przestrzenną definiuje się w kategoriach bliskości geograficznej oraz innych jej rodzajów (omówionych poniżej). Podwaliny teorii zajmującej się bliskością stworzyła w latach 90. XX wieku szkoła francuska, w ramach której wyróżniono obok bliskości geograficznej bliskość: poznawczą, organizacyjną i instytucjonalną. W latach kolejnych pojawiło się także pojęcie bliskości społecznej. W ramach francuskiej szkoły bliskości należy wymienić przede wszystkim takich badaczy, jak: A. Torre, A. Rallet, M. Bellet, G. Colletis, Y. Lung, J.B. Zimmermann. Inni badacze tych zagadnień to m.in.: R. Boschma, P. Cooke, R. Cappellin, R. Camagini, M. Fontes, M.J. Orlando, C. Zeller, J. Owen-Smith, W.W. Powell.

Badania prowadzone po roku 2000 mają na celu poznanie zależności pomiędzy różnymi kategoriami bliskości przede wszystkim w kontekście przepływu wiedzy i innowacji. Autorzy wprowadzają takie pojęcia jak: bliskość optymalna (B. Nooteboom, R. Boschma), bliskość tymczasowa (A. Torre, A. Rallet, F. Rychen, J.B. Zimmermann) czy paradoks bliskości (R. Boschma, K. Frenken, T. Broekel, L. Cassi, A. Plunket).

2. Zdefiniowanie bliskości

Bliski to taki, który znajduje się w niewielkiej odległości [<http://sjp.pwn.pl> 2014]. Bliskość w znaczeniu potocznym, w odniesieniu do przestrzeni dotyczy istniejącego dystansu pomiędzy jednostkami (podmiotami, obiektami). Bliskość geograficzna (fizyczna) to odległość pomiędzy badanymi jednostkami, którą można zmierzyć w jednostkach fizycznych (np. w kilometrach), można ją mierzyć także, co jest nawet bardziej uzasadnione, czasem i kosztem dotarcia do miejsca przeznaczenia (czasem i kosztem przejazdu, przelotu itp.). Współcześnie będzie ona zależna nie tyle od odległości w sensie fizycznym, ile od spójności terytorialnej obszaru (obszarów).

Kolejna kategoria, bliskość instytucjonalna, dotyczy zbliżonych uwarunkowań politycznych, prawnych, a także kulturowych, składających się na otoczenie, w którym funkcjonują podmioty. Bliskość organizacyjna zależy przede wszystkim od sposobu zorganizowania gospodarki, w tym intensywności współpracy pomiędzy podmiotami (relacji związanych z istniejącym systemem i zasadami współpracy). Bliskość poznawcza wynika z podobnych umiejętności i poziomu wiedzy, którymi dysponują osoby na porównywanych obszarach. Ostatnia z omawianych kategorii,

bliskość społeczna, dotyczy relacji społecznych przede wszystkim nieformalnych, wpływających na poziom zaufania i lojalności, występujących w społecznościach (por. np. [Gaczek 2013, s. 52–58]).

Pomiędzy wymienionymi powyżej typami bliskości występują związki; poszczególne typy, analizowane parami, mogą mieć charakter komplementarny lub substytucyjny. To, jaki charakter będą miały relacje, często zależy od dodatkowych uwarunkowań (gospodarczych, społecznych, politycznych, kulturowych etc.). W literaturze przedmiotu badania dotyczą przede wszystkim tego, na ile kategorie bliskości inne niż geograficzna i w jakich warunkach mogą w ramach współpracy i integracji podmiotów zastąpić tę pierwszą (tj. odległość fizyczną). Istnieje także stosunkowo dużo opracowań (w tym przedstawiających wynik badań empirycznych), których celem jest analiza związków pomiędzy poszczególnymi rodzajami bliskości (w tym ich substytucyjnością i komplementarnością) a tworzeniem i dyfuzją wiedzy i innowacji. Są to przede wszystkim publikacje powstałe po roku 2000; tematyka ta jest także popularna w ostatnich latach (2012–2014).

3. Efekt synergii w gospodarce przestrzennej

Powiązania funkcjonalne zachodzące pomiędzy podmiotami w gospodarce przestrzennej prowadzą w określonych okolicznościach do powstawania efektu synergii działań. Efekt ten jest zjawiskiem pożądanym, ale nie zawsze możliwym do osiągnięcia lub osiągalnym w stopniu niezadowalającym. Termin „synergia” pochodzi z języka greckiego, w którym *syn* oznacza: razem, łącznie, a *ergon*: działanie lub dzieło. Według definicji ze *Słownika języka polskiego* synergizm (w znaczeniu synergii w działaniach) to „współdziałanie różnych czynników, skuteczniejsze niż suma ich oddzielnych działań” [<http://sjp.pwn.pl/> 2014]. Według J.A.F. Stonera i Ch. Wankela jest to „stan, w którym całość jest większa od sumy jej części [Stoner, Wankel 1992, s. 426], tzn. podmioty i jednostki działające wspólnie osiągają lepsze wyniki niż najlepszy podmiot (jednostka) działający indywidualnie. Dla L. Bussa synergizm to pozytywne związki zachodzące pomiędzy poszczególnymi częściami (poziomami, szczeblami) organizacji. Jest to ujęcie szerokie, w którym synergizm odzwierciedla zdolność do eksploataowania nowych obszarów, aż do momentu, w którym pojawiają się konflikty pomiędzy elementami składowymi [Buss 1987, s. viii].

W odniesieniu do relacji przestrzennych przedmiotem badań może być synergizm m.in. między działaniami obywatelskimi a państwowymi, o jego wystąpieniu decydują dwa warunki dotyczące podejmowanych działań: komplementarność oraz osadzenie (zakorzenienie, umocowanie). Pierwszy z nich polega na konwencjonalnym podziale zadań między obywateli a władze. Drugi wynika z podejścia nowoczesnego, opierającego się na wspólnych, przenikających się działaniach wymienionych powyżej grup; powiązania przebiegają w poprzek konwencjonalnych podziałów [Evans 2006, s. 1119–1121].

Aby skutecznie badać synergizm w regionie, zgodnie z ujęciem systemowym, należy wziąć pod uwagę co najmniej czynniki dotyczące: poziomu komplementarności i substytucyjności pomiędzy działalnościami i podmiotami w regionie, cech integracji zachodzącej pomiędzy jednostkami przestrzennymi i pomiędzy podmiotami w regionie, wpływu integracji na relacje wewnątrzregionalne, przebiegu konwergencji lub dywergencji w strukturze regionalnej, a także stopnia decentralizacji i autonomii regionu [Wong-González 2001, s. 68]. Wszystkie te pojęcia wiążą się z różnymi kategoriami bliskości.

Synergizmowi sprzyja unikanie nadmiernego rozproszenia co do celów, a co za tym idzie – stosunkowo wysoka koncentracja tematyczna działań. Jednakże należy brać pod uwagę fakt, że nadmierne skupienie się na kilku celach może prowadzić do eliminacji wielu potencjalnie ciekawych rozwiązań. Jest to szczególnie ważne w kontekście wysokiej złożoności i interdyscyplinarności współczesnej gospodarki światowej, w tym wielopoziomowości rządzenia. Ciekawe efekty mogą przynieść działania (przede wszystkim o charakterze sieciowym) m.in. w zakresie związków gałęzi przemysłu z kulturą czy wzrostu znaczenia liderów i grup społecznych w rządzeniu, możliwego dzięki rozwojowi nowoczesnych kanałów komunikacji. To skomplikowanie procesów zachodzących współcześnie w gospodarce z jednej strony sugeruje, żeby nie ograniczać się zbyt pod względem tematycznym, z drugiej – sprzyja powstawaniu efektów synergii nowego typu. Czynniki sprzyjające powstawaniu relacji synergicznych nowego typu to te związane z powiązaniem sieciowymi, w tym: komunikacja symbiotyczna, tworzenie kanałów przepływu wiedzy oraz stymulowanie przepływów, tzw. *outsourcing* wewnętrzny (zagęszczenie powiązań sieciowych wewnątrz organizacji), tworzenie rzeczywistości wirtualnej (z wykorzystaniem narzędzi informatycznych). Ponadto należy zwrócić uwagę na sieci hybrydowe, które są efektem powiązań wskazanych powyżej elementów – dzięki kumulacji sprzyjających czynników mogą one prowadzić do wystąpienia efektu tzw. supersynergii [Adamiec, Spendel 2009, s. 29–34].

Wymienione powyżej czynniki często przyczyniają się do rozwoju regionalnego opartego na wiedzy i innowacjach. Z drugiej strony – efekt synergii ma miejsce zazwyczaj przy wykorzystywaniu wiedzy oraz kreatywności, ponieważ elementy te w swej istocie charakteryzują się synergizmem. Wiedza charakteryzuje się tzw. samozasilaniem – wiedza występująca w grupie będzie zawsze większa niż suma wiedzy poszczególnych jednostek (synergia)¹; dzięki dzieleniu wiedzy z innymi zyskuje ona na wartości [Niklewicz-Pijaczyńska, Wachowska 2012, s. 24]. Kreatywność ma charakter społeczny (zespołowy) – przyciąga kolejne osoby twórcze i tym samym także przyczynia się do powstawania efektu synergii [Niklewicz-Pijaczyńska, Wachowska 2012, s. 59]. Z kolei dysynergicznie może oddziaływać indywidualizm jed-

¹ Inne cechy wiedzy to m.in.: podmiotowość, spontaniczność, niewyczerpalność, nieliniowość, symultaniczność, transferowalność, osadzenie (por. [Niklewicz-Pijaczyńska, Wachowska 2012, s. 24 i nast.]).

nostek kreatywnych; nie zawsze są one chętne do wspólnych akcji i wspierania tworzenia się kapitału społecznego.

Podsumowując, nowoczesny typ gospodarki opartej na wiedzy, innowacjach i kreatywności będzie zazwyczaj sprzyjał synergizmowi w podejmowanych działaniach. Ponadto efekt synergii w powiązaniach funkcjonalnych z otoczeniem zależy w znacznym stopniu od bliskości (różnych jej kategorii); przy tym nie ma prostej relacji: im większa bliskość, tym większy efekt synergii.

4. Badania nad bliskością w kontekście współpracy przestrzennej

Do zacieśniania powiązań funkcjonalnych wewnątrz jednostek przestrzennych oraz z wybranymi jednostkami zewnętrznymi skłania rosnąca dezintegracja przestrzeni w wymiarze światowym, w tym tworzenie się centrów wzrostu, z którymi stosunkowo trudno jest nawiązać współpracę podmiotom o niższym poziomie rozwoju. Dezintegracja przestrzeni zachodzi przy jednoczesnej wirtualizacji granic: maleje znaczenie granic państwowych, a rosnącą rolę odgrywają granice transferu wiedzy, innowacji i technologii. W takich warunkach konkurencyjność determinowana jest powiązaniem funkcjonalnymi prowadzącymi do powstawania efektu synergii, pozwalającymi na wykorzystanie unikalnych zasobów lokalnych oraz na selektywne pozyskiwanie zasobów zewnętrznych. Takie warunki występują w sieciach [Zakrzewska-Półtorak 2012, s. 56].

Przewagę konkurencyjną w sieciach wyznaczają m.in. następujące czynniki: umiejętność samodzielnego tworzenia wiedzy oraz zabezpieczenia niekontrolowanego odpływu wiedzy niejawną, unikalne kompetencje wyróżniające podmiot z otoczenia, umiejętność doboru odpowiednich kooperantów oraz technologii komunikacyjno-informacyjnych [Perechuda 2007, s. 33]. Jest to szczególnie istotne, jeżeli stwierdzimy, że współcześnie wartość podmiotu zależy od tego, na ile tworzy on wartości (wynikające w znacznym stopniu z dysponowania wiedzą niejawną) przydatne w dynamicznych sieciach opartych na kooperacji, a nośnikami wiedzy niejawną przenoszonej przez podmioty odgrywające wiodącą rolę w sieci są produkty [Perechuda 2007, s. 34]. Znaczenie efektu synergii przy badaniach dotyczących sieci uwypukla P. Veltz, który stwierdza, że synergizm powstały na skutek unikalnych powiązań i współpracy w przestrzeni gospodarek hiperindustrialnych² prowadzi do wzrostu efektywności (tzw. paradygmat efektywności) [Veltz 2005].

W takim kontekście ważną rolę odgrywa zarządzanie wiedzą w przestrzeni. Na znaczenie przestrzennego zarządzania wiedzą (*territorial knowledge management*), przede wszystkim w sieciach, zwraca uwagę R. Cappellin [2003, s. 303–325]. Według niego sprawne przestrzenne zarządzanie wiedzą może skracać czas przepływu i zwiększać możliwości absorpcji innowacji, co w konsekwencji przełoży się na

² Charakteryzujących się silnymi powiązaniem pomiędzy rozwiniętym sektorem usług a przemysłem.

zwiększenie bliskości organizacyjnej i instytucjonalnej. Inne zalety takiego podejścia to podnoszenie produktywności gospodarki i wspieranie rozwoju innowacyjnych nowych firm (typu *spin-off*). Przestrzenne zarządzanie wiedzą zawiera w sobie relacje: dostępności, otwartości, orientacji na klienta. Wykorzystywane techniki łączenia dotyczą: tożsamości, rządzenia i kreatywności. Tym samym podejście to przyczynia się do wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki [Cappellin 2007, s. 912–913].

Jak już wspomniano, prowadzono wiele badań z zakresu związków pomiędzy poszczególnymi rodzajami bliskości, przede wszystkim w kontekście przepływu wiedzy niejawnej. Z badań P. Cooke'a wynika, że bliskość geograficzna jest narzędziem do osiągnięcia wielu z pozostałych, jeśli nie wszystkich kategorii bliskości [Cooke 2006, s. 27]. Autor ten podkreśla, że fazy wzrostu Kondratieffa (wyróżnione w oparciu o innowacyjne odkrycia) przyczyniają się do zwiększenia bliskości. Służą temu: kolej parowa, rozwój transportu morskiego, samolot, samochód, telewizja, internet [Cooke 2006, s. 21]. Bliskość geograficzna jest ważna w kontekście transferu wiedzy, pewne miejsca (zwłaszcza miasta) mogą „monopolizować” wiedzę (zob. [Cooke, Martin (eds.) 2006; Cooke, Piccaluga (eds.) 2005]). Na większe znaczenie bliskości geograficznej niż pozostałych zwracali także uwagę m.in. C. Zeller [2004, s. 83–111], J. Owen-Smith i W.W. Powell [2004, s. 5–21] oraz A. Lagendijk i P. Oinas [Lagendijk, Oinas (eds.) 2005].

Z kolei A. Rallet i A. Torre próbują udowodnić, że bliskość organizacyjna może być ważniejsza od bliskości geograficznej [Rallet, Torre 1999, s. 373–380; Rallet, Torre 2001, s. 147–171]. Podobne badania, mające na celu wykazanie wyższości bliskości technologicznej nad geograficzną, prowadził np. M.J. Orlando [2004, s. 777–786], a w odniesieniu do bliskości wirtualnej – np. M. Fontes [2005, s. 899–920]. Również R. Boschma w swoim modelu analizuje, w kontekście możliwości innowacyjnych gospodarki, bliskości inne niż geograficzna, starając się udowodnić, że mogą one zastąpić tę pierwszą [Boschma 2005, s. 61–74]. R. Boschma stosuje podejście ewolucyjne w geografii ekonomicznej, którego proponuje używać także w odniesieniu do analiz bliskości [Boschma, Frenken 2006, s. 273–302]. Autor ten włącza do podejścia opartego na bliskości teorię dotyczącą sieci wiedzy, czerpiąc nie tylko z ekonomii i zarządzania, ale również z socjologii. Zauważa, że model bliskości jest już wykorzystywany nie tylko do wyjaśniania przepływu innowacji, ale także mobilności zasobów pracy, wykorzystania wiedzy naukowej, wykorzystania ziemi oraz działalności związanej z fuzjami i przejęciami. Jednak podkreśla, że brak jest analiz z tego zakresu prowadzonych zgodnie z podejściem ewolucyjnym: obejmujących dłuższy okres i wykorzystujących dynamikę zmian, przede wszystkim w kontekście zmian w czasie powiązań między bliskością a wiedzą [Balland, Boschma, Frenken 2013, s. 2–3].

Wielu autorów zauważa, że zarówno zbyt mała bliskość, jak i zbyt duża (paradoks bliskości) może wpływać niekorzystnie na rozwój gospodarek m.in. na przepływ wiedzy i procesów innowacyjnych, występowanie efektu synergii. Aby temu

zapobiec, należy określić pewne oczekiwane efekty dla poszczególnych kategorii bliskości. Są to możliwe przeciwdziałania chroniące przed nadmierną bliskością lub zbyt dużym dystansem. Dla każdego z rodzajów bliskości przedstawiono je w tabeli 1.

Tabela 1. Sposoby przeciwdziałania nadmiernej lub niewystarczającej bliskości

Typ bliskości	Sposób
Bliskość poznawcza	zdywersyfikowane, komplementarne zasoby wiedzy
Bliskość organizacyjna	system jednostek luźno połączonych (klastry, koordynowane sieci biznesowe)
Bliskość społeczna	umiejętne wykorzystanie kapitału społecznego oraz łączenie zakorzenienia jednostek i tradycji z mechanizmem rynkowym
Bliskość instytucjonalna	kontrolowany, zrównoważony rozwój systemu instytucji, wyważenie między trwałością a elastycznością
Bliskość geograficzna	powiązania lokalne łączone umiejętnie z powiązaniem zewnętrznymi

Źródło: na podstawie [Boschma 2005, s. 71; cyt. za: Gaczek 2013, s. 62].

W przypadku bliskości poznawczej ważny będzie przede wszystkim poziom wiedzy; w porównywanych gospodarkach wiedza powinna być odpowiednio zróżnicowana tematycznie, a zarazem komplementarna. Dla pozytywnego oddziaływania bliskości organizacyjnej istotny będzie stopień natężenia i charakter relacji między podmiotami. Badając znaczenie bliskości społecznej, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim rozwój kapitału społecznego oraz proporcje pomiędzy relacjami rynkowymi a związkami nieformalnymi. Dla optymalnego poziomu bliskości instytucjonalnej ważne będą proporcje pomiędzy elastycznością działań a trwałością szeroko rozumianych instytucji. Wreszcie w przypadku bliskości geograficznej należy dokonać wyważenia pomiędzy powiązaniem lokalnymi a współpracą z otoczeniem, w tym otoczeniem międzynarodowym.

5. Zakończenie

W artykule przedstawiono związki pomiędzy różnymi kategoriami bliskości a powiązaniem funkcjonalnym jednostek przestrzennych, równocześnie poszukiwano efektu synergii występującego w tych powiązaniach. Podsumowując, należy stwierdzić, że nie ma prostego przełożenia stopnia bliskości na siłę oddziaływania efektu synergii. Dotyczy to wszystkich omawianych kategorii bliskości. Warunki sprzyjające pojawieniu się efektu synergii są zazwyczaj niezwykle złożone. Po części zależą one od występowania omawianych w artykule kategorii bliskości. Synergizmowi w podejmowanych działaniach będzie sprzyjał zazwyczaj nowoczesny typ gospodarki opartej na wiedzy, innowacjach i kreatywności.

Brak jest zaawansowanych wyników badań, w jakich warunkach pozostałe typy bliskości mogą skutecznie zastępować bliskość geograficzną (fizyczną). W wielu wypadkach takiej substytucji sprzyja funkcjonowanie w gospodarce sieciowej. Jeżeli chodzi o efekt synergii, to nie możemy nim sterować, jednak możliwe jest stworzenie warunków korzystnych dla synergii. Warunki takie występują w sieciach, w gospodarkach opartych na wiedzy, innowacjach i kreatywności, w warunkach koordynacji i synchronizacji działań oraz zaawansowanej kooperacji lub kooperacji.

Bliskość może, ale nie musi przełożyć się na powstanie synergii; może dojść do utrwalania znanych już rozwiązań i niskiej efektywności podejmowanych działań. Aby dokładniej badać te zagadnienia, można wykorzystywać podejście dynamiczne (ewolucyjne). Nowe opracowania z tego zakresu służą rozwijaniu paradygmatu ewolucyjnego w geografii ekonomicznej (zob. np. [Boschma, Martin (eds.) 2010]). W podejściu tym dużą wagę przywiązuje się do różnych kategorii bliskości.

Literatura

- Adamiec M., Spendel Z., 2009, *Synergia nie powstaje z niczego. Warunki i narzędzia kształtowania synergii w nowoczesnych formach organizacji*, Prace Wydziału Nauk Społecznych nr 131, *Synergia w relacjach interpersonalnych i w organizacjach. Wybrane zagadnienia z psychologii kierowania*, red. Z. Uchnast, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu, Lublin–Nowy Sącz, s. 29–34.
- Balland P.A., Boschma R., Frenken K., 2013, *Proximity and Innovation: From Statics to Dynamics*, Papers in Evolutionary Economic Geography, no. 13–14, Utrecht University, Utrecht, s. 1–25.
- Boschma R., 2005, *Proximity and innovation: a critical assessment*, Regional Studies, no. 39, s. 61–74.
- Boschma R., Frenken K., 2006, *Why is economic geography not an evolutionary science? Towards an evolutionary economic geography*, Journal of Economic Geography, no. 6(3/2006), s. 273–302.
- Boschma R., Martin R. (eds.), 2010, *The Handbook of Evolutionary Economic Geography*, Edward Elgar, Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA.
- Buss L.W., 1987, *The Evolution of Individuality*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Cappellin R., 2003, *Territorial knowledge management: towards a metrics of the cognitive dimension of agglomeration economies*, International Journal of Technology Management, vol. 26, nos. 2–4, s. 303–325.
- Cappellin R., 2007, *The territorial dimension of the knowledge economy: collective learning, spatial changes, and regional and urban policies*, American Behavioral Scientist, vol. 50, no. 7, s. 897–921.
- Cooke P., 2006, *Bliskość, wiedza i powstawanie innowacji*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 2(24)/, s. 21–47.
- Cooke P., Martin R. (eds.), 2006, *Clusters & Regional Development*, Routledge, Hampshire.
- Cooke P., Piccaluga A. (eds.), 2005, *Regional Economies as Knowledge Laboratories*, Edward Elgar, Cheltenham.
- Evans P., 2006, *Government action, social capital and development: reviewing the evidence on synergy*, World Development, vol. 24, no. 6, s. 1119–1132.
- Fontes M., 2005, *Distant networking: The knowledge acquisition strategies of 'out-cluster' biotechnology firms*, European Planning Studies, vol. 13(6/2005), s. 899–920.

- Gaczek W.M., 2013, *Znaczenie bliskości dla przepływów wiedzy, procesów uczenia się i innowacji*, [w:] Gaczek W.M. (red.), *Dynamika, cele i polityka zintegrowanego rozwoju regionów. Aspekty teoretyczne i zarządzanie w przestrzeni*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 51–66.
<http://sjp.pwn.pl/szukaj/blisko%C5%9B%C4%87> (30.07.2014).
<http://sjp.pwn.pl/slownik/2576856/1> (30.07.2014).
- Legendijk A., Oinas P. (eds.), 2005, *Proximity, Distance and Diversity, Issues on Economic Interaction and Local Development*, Aldershot, Ashgate.
- Niklewicz-Pijaczyńska M., Wachowska M., 2012, *Wiedza – Kapitał ludzki – Innowacje*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław.
- Orlando M.J., 2004, *Measuring spillovers from industrial R&D: on the importance of geographic and technological proximity*, RAND Journal of Economics, no. 35(4), s. 777–786.
- Owen-Smith J., Powell W.W., 2004, *Knowledge networks as channels and conduits: the effects of spillovers in the Boston biotechnology community*, Organization Science, no. 15, s. 5–21.
- Perechuda K., 2007, *Dyfuzyja wiedzy w przedsiębiorstwie sieciowym. Wizualizacja i kompozycja*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Rallet A., Torre A., 1999, *Is geographical proximity necessary in the innovation networks in the Era of Global Economy?*, GeoJournal, no. 49, s. 373–380.
- Rallet A., Torre A., 2001, *Proximité géographique ou proximité organisationnelle? Une analyse spatiale des coopérations technologiques dans les réseaux localisés d'innovation*, Economie Appliquée, no. 1, s. 147–171.
- Stoner J.A.F., Wankel Ch., 1992, *Kierowanie*, przeł. A. Ehrlich, PWE, Warszawa.
- Veltz P., 2005, *Business services in the global service economy*. Symposium international sur l'économie des services, Tianjin (Chine), juin, http://www.veltz.fr/pierre_veltz/pierre_veltz_articles.html (20.01.2011).
- Wong-González P., 2001, *New strategies for transborder regional development*, [w:] Edgington D.W., Fernandez A.L., Hoshino C. (eds.), *New Regions – Concepts, Issues, and Practices*, New Regional Development Paradigms, vol. 2, Greenwood Press, United Nations Centre of Regional Development, Westport Connecticut, London, s. 57–72.
- Zakrzewska-Półtorak A., 2012, *Rozwój regionalny w globalizującej się gospodarce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Zeller C., 2004, *North Atlantic innovative relations of Swiss pharmaceuticals and the proximities with regional biotech areas*, Economic Geography, no. 80, s. 83–111.